

سوال

من در يك مؤسسه عمومي كار مي‌كنم. بانك «السلام» قراردادي با يك شركت فروش خودرو امضا کرده و سپس اين بانك خدماتش را به ما عرضه کرده است به اين صورت كه ما ۳۰ درصد مبلغ خودرو را به آنان مي‌دهيم و باقي‌مانده قيمت آن خودرو توسط بانك بر پنج سال تقسيم مي‌شود به شرط آنكه هر سال اضافه‌اي به اندازه پنج درصد از ارزش خودرو به آن افزوده شود. پرسش من اين است: آيا اين معامله جازب است يا خير؟ اين معامله را آسان‌سازي خريد از طريق اقساط مي‌نامند.

پاسخ مفصل

الحمد لله.

فروش خودرو به صورت قسطی توسط بانك به اين روش اشكالي ندارد، به سه شرط:

نخست:

اينكه بانك اين خودرو را مالك شده باشد و پيش از فروش آن به كارمندان، آن را تحويل گرفته باشد؛ زيرا براي انسان فروش آنچه مالکش نيست، جازب نيست؛ به دليل حديثي كه نسائي (۴۶۱۳) و ابوداؤد (۳۵۰۳) و ترمذي (۱۲۳۲) از حكيم بن حزام روايت کرده‌اند كه گفت: از رسول الله - صلي الله عليه وسلم - پرسيدم كه: يا رسول الله، شخصي به نزد من مي‌آيد و از من مي‌خواهد چيزي را به او بفروشم كه [اكنون] نزد من نيست؛ آيا به او بفروشم و سپس از بازار براي بخرم؟ فرمود: «چيزي را كه نزد تو نيست بفروش» اين حديث را آلباني در «صحيح النسائي» صحيح دانسته است.

و در روايتي ديگر: «اگر چيزي را خريدي آن را [به ديگري] بفروش تا آنكه تحويلش بگيري» به روايت احمد (۱۵۳۱۶)، و نسائي (۴۶۱۳) و آلباني در «صحيح الجامع» به شماره (۳۴۲) آن را صحيح دانسته است.

دوم:

اينكه سود تقسيط جدا از قيمت محصول بيان نشود، يعني جازب نيست كه گفته شود: مثلا هر سال پنج درصد براي تقسيط اضافه مي‌شود زيرا اين معامله را به ربا شبيهه مي‌سازد.

در بیانیه مجمع فقه اسلامی درباره فروش قسطی آمده است: «در فروش مدت دار از نظر شرعی جایز نیست که سود قسط در قرارداد جدا از قیمت کنونی محصول آورده شود به طوری که به این تاخیر [در پرداخت] ربط داده شود، و تفاوتی ندارد که دو طرف قرارداد بر روی نسبت سود توافق کرده باشند یا آن را به همان سود معمول مرتبط کرده باشند» (مجله مجمع فقه، شماره ۶، جلد ۱، صفحه ۱۹۳).

سوم:

اینکه قرارداد هیچ شرطی مبنی بر پرداخت غرامت در صورت تاخیر پرداخت اقساط نداشته باشد؛ زیرا این ربا است.

در بیانیه پیشین مجمع آمده است:

«اولاً: بیشتر بودن قیمت مؤجل (پرداخت در آینده) از قیمت پرداخت در حال (نقد) جایز است، همانطور که جایز است قیمت نقد و قیمت قسطی به مدت معین اعلام شود، و این فروش درست نیست مگر آنکه دو طرف قرارداد به طور قطع مشخص کنند که فروش به صورت نقد است یا به صورت مدت دار.

بنابراین اگر فروش به شکلی منعقد شود که بین نقدی بودن یا قسطی بودن آن تردید باشد و یکی از این دو قطعی نباشد و درباره یک قیمت قطعی واحد اتفاق نشود، این فروش از نظر شرعی جایز نیست...

ثالثاً: اگر مشتری بدهکار از پرداخت اقساط در موعد مقرر آن ناتوان شد، الزام او به پرداخت هر مبلغ اضافه‌ای - چه قبلاً شرط شده باشد و چه شرط نشده باشد - جایز نیست، زیرا این ربای حرام است».

همه این‌ها در صورتی است که بانک این خودرو را از شرکت فروشنده‌اش بخرد و سپس آن را به کارمندش بفروشد.

اما اگر نقش بانک صرفاً سرمایه‌گذاری باشد، به طوری که پول خرید اتومبیل را نقداً به شرکت بدهد و سپس آن پول را به صورت قسطی به علاوه آن اضافه از کارمندی که خودرو را خریده بگیرد، این معامله ربا است، زیرا حقیقتش این است که بانک به آن کارمند پول خرید خودرو را قرض داده و شرط کرده که این پول را به اقساط به همراه آن اضافه به بانک پس دهد و این به اجماع علما ربا به حساب می‌آید.

والله اعلم.